

LIVETS MÅNGFALD

■ Djurens palett av färger, former och livsstilar är resultatet av många miljoner års kamp för överlevnad. För vissa handlar det om att undvika farliga fiender, andra behöver skydd mot extrema omgivningar. Därför kan man hitta exempel på uppseendeväckande bepansring, märkligt kamouflage och bisarra bon.

Evolutionen syns överallt på jorden. Under årens lopp har det uppkommit organismer som kan utnyttja varje tänkbara – och i flera fall även otänkbara – biotop

Livet finns helt enkelt överallt, från de djupaste haven till de högsta bergstopparna. I jordens kallaste trakter, där växter bara kan få skydd från elementen inuti stenar, finns det liv. Till och med i de varmaste källorna i djuphavet, där vattnet är flera hundra grader varmt, lever djur i bästa välmåga, enbart tack vare att det enorma trycket förhindrar att de förångas.

Vissa organismer är extrema specialister, som lever endast i en viss, och ofta mycket begränsad

miljö. Den amerikanska djävulshåltandkarpn finns till exempel bara i ett enda litet vattenhål, vars totala yta är omkring 20 kvadratmeter. Andra utnyttjar alla möjligheter och har brett ut sig över större delen av världen. Det gäller till exempel husmusen, som av egen kraft och genom människans hjälp nu finns från ekvatorns värme till de iskalla polarområdena, där den för övrigt är en specialist och överlever enbart för att den har slagit sig ned i husens isolering.

Variationen är helt enkelt kolossal, och även om vetenskapen redan har beskrivit uppemot en och en halv miljon djur- och växtarter, så väntar minst lika många på att få en plats i vetenskapens register. Varenda anpassning är ett uttryck för en specialisering, som visar sig inte bara i form av en viss livsstil utan i hög grad även i form av ett specialiserat utseende. ■

Förförisk list

Orkidéerna är en av världens största och mest avancerade växtfamiljer. De har ofta blommor som är försedda med landningsbanor, lockbeten och fällor, som skall lura insekter att pollinera dem. En del orkidéer lockar med nektar, men det finns även arter som klär ut sig, och till och med luktar som insekts-honor för att lura insektskannan.

Inpackad i pansar

Få andra i djurvärlden har som myrkotten utvecklat fenomenet bepansring så till fullo. De stora, bruna fjällen, som får djuret att likna en kringvandrande gran-kotte, är i själva verket hår, som blivit väldigt stora, breda och tjocka. Djuren lever av insekter, som de slickar i sig med en lång, smal tunga, som påminner om myrslokarnas.

Superspinnare

Nephila-spindlar, som lever i tropikerna, är stora och ofta färgglada. Det som skiljer dem från deras släktingar är deras förmåga att producera enorma nät, som är sex till åtta meter breda – ibland mer. Näten är så starka att småfåglar och möss kan fastna i dem. På flera håll runt Stilla havet och Indiska oceanen använder befolkningen näten som råmaterial till fiskenet.

Mästare på förklädnad

Lyktttritarna är släktingar till de högljuda cikadorna. De finns på flera håll i tropikerna och är alla försedda med olika utväxter på huvudet och kroppen. En av arterna liknar en liten krokodil eller alligator med vingar. På nosen finns till och med ett antal vita prickar, som liknar tänder.

Naken och social

I Afrika finns naken-rättor som lever i stora samhällen under jorden. En stor hona fungerar som drottning och föder ungar. Hon betäcks av en eller några få stora hannar. Resten av djuren är mycket mindre och fungerar som arbetare.

Stor glidflygare

Vandringsalbatrossen är inte bara en av världens största fåglar, den har även störst vingspann, som i genomsnitt är över tre meter. Fågeln är anpassad till ett liv över världens oroligaste havsområden, och de långa, smala vingarna gör att den kan utnyttja minsta förändring i luftströmarna. Den är en skicklig glidflygare, som kan sväva i timmar utan att slå med vingarna en enda gång.

Segllivad symbios

Lavar är organismer som består av en alg och en svamp. Kombinationen är ovanlig men även väldigt effektiv. Lav är den enda levande organismen på de bergstoppar som sticker upp genom isen i Antarktis. Det är bara två till tre dagar om året som förhållandena är så bra att de kan växa, men det tycks räcka för att hålla dem vid liv.

Extrem överlevare

Björndjur är mikroskopiska djur, som lever på många ställen, från grönländska vattenhål till tropiska mossor. Förutom att de ser ut som små gosedjur, är de kända för att gå i djup dvala, då de tål såväl uttorkning som radioaktivitet, höga temperaturer och extrem kyla.

Vattensprinter

Jesusödlan eller hjälmbasilisken, som den också kallas, lever i Syd- och Centralamerika. Den har fått sitt namn för att den kan gå på vattnet. När en hjälmbasilisk blir skrämmd eller känner sig hotad, reser den sig upp och springer iväg. Finns det ett vattendrag i närheten, springer den rakt ut i vattnet. Tack vare stora fötter, långa tår och hög fart kan den springa upp till 30 meter på vattenytan, innan den sjunker ned i vattnet och får simma.

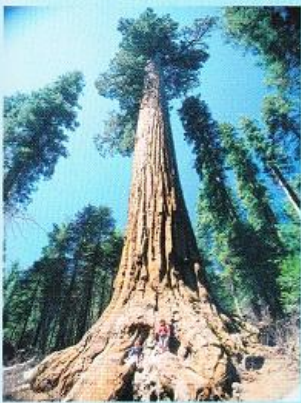
Tung dråpare

Agapaddan är en av världens största paddarter och väger upp till ett och ett halvt kilo. Den lever naturligt i Syd- och Centralamerika, men har även införts i Australien, där den egentligen var tänkt som skadedjursbekämpare. Det var den dock dålig som, och nu betraktas agapaddan själv som ett skadedjur. Den är extremt giftig, men det vet inte de inhemska djuren, och de har därför inte utvecklat något försvar mot den. Det har kostat många rovfåglar och pungdjur livet.

Klättrande tjuv

Kokoskrabban är en stor eremitkräfta, som bor på land på små tropiska öar, där den lever av nedfallna kokosnötter. Den äter dock inte enbart de nötter som fallit ned av sig själva, för kokoskrabban är en skicklig klättrare, som själv klättrar upp och klipper av kokosnötternas stjälkar. Den stjälar även föremål som kulspetspennor och solglasögon.

Skogsjätte

Många amerikanska sekvojor är uppemot 100 meter höga och har stammar som kan vara 20 till 30 meter i omkrets. Trädet växer i Amerika och tillhör världens största levande organismer. Ingen av dessa bjässar har någonsin vägts i ett stycke, men man tror att de största exemplaren väger runt 5 000–6 000 ton, vilket är lika mycket som 50–60 blåvalar.

Färgrik förpackning

Det finns flera tusen färgstarka korallfiskar i världens tropiska vatten. Picassofisken med sitt närmast abstrakta utseende och sina kraftiga färger är en av de mer anmärkningsvärda. Forskarna är osäkra på varför korallfiskar har så kraftiga färger. Det kan vara ett slags omvänt kamouflage, där färgerna får det att flimra för ögonen på rovdjuren, eller så kan det vara för att göra sig igenkännbara för artfränder i en miljö med många former och färger.

Snabbflygare med backväxel

Kolibrierna kan slå med vingarna upp till 90 gånger i sekunden, och de är de enda fåglar som kan flyga baklänges. Den egenskapen gör att kolibrin kan sväva stilla i luften och använda sin långa näbb för att få upp nektar ur blommor. De minsta kolibrierna väger runt två gram och är fem centimeter långa.

Mästare på kamouflage

Flikfisken är en av fiskvärldens absoluta kamouflagemästare. Den är egentligen släkt med de mer kända sjöhästarna, men det kan vara väldigt svårt att se vad som är fisk, och vad som är kamouflerande hudflikar. Flikfiskar kan bli väldigt stora, ända upp till en halv meter på längden, men när de simmar in mellan vattenväxter är de nästan omöjliga att få syn på.

Fiskar med eget spö

Djuphavsmarulken har utvecklats till djuphavets svar på en fiskare med fiske-spö och bete. Fiskespöet är i själva verket en ombildad stråle i ryggen, och betet är en liten hudflik, som hos en del arter till och med kan lysa. Ljuset alstras av bakterier, som lever inne i vävnaden. Fiskarnas sexliv är också ganska sär-eget. Honorna är betydligt större än hannarna, och när en hane hittar en make biter han sig fast i henne, varpå han med tiden växer samman med honan och tillbringar resten av sitt liv som ett litet spermproducerande bihang.